

Po odbyciu rozmów z Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego **Bogdanem Zdrojewskim**, Ministrem Kancelarii Prezydenta **Maciejem Klimczakiem**, Generalnym Konserwatorem Zabytków **Piotrem Żuchowskim**, Przewodniczącym Klubu Parlamentarnego Platformy Obywatelskiej **Rafałem Grupińskim** oraz licznymi konserwatorami, właścicielami obiektów zabytkowych i działaczami organizacji chroniących dziedzictwo wypracowaliśmy zmodyfikowany zestaw rekomendacji, uwzględniający opinie rozmówców oraz identyfikujący ich część wspólną.

Postulujemy przesunięcie NFRZK z Kancelarii Prezydenta RP do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz jego podział na dwa nowe fundusze – **Fundusz Pomników Historii i Obiektów z Listy Światowego Dziedzictwa UNESCO** (chroniący zabytki najcenniejsze) oraz **Pogotowie Konserwatorskie** (zabezpieczający zabytki zagrożone). Równocześnie, proponujemy pozostawienie dotychczasowego **programu MKiDN „Ochrona Zabytków”** bez zmian, zajmującego się jednakże już jedynie zabytkami nie objętymi przez pierwszy fundusz. Dzięki proponowanym rozwiązaniom możliwe będzie zapewnienie kompleksowej opieki trzem grupom obiektów zabytkowych – najcenniejszym, zagrożonym oraz pozostałym. Ponadto, wnioskujemy o zasilenie Funduszu Pomników Historii i Obiektów Światowego Dziedzictwa UNESCO dodatkowymi środkami w wysokości 100mln złotych rocznie pochodzącymi z wewnętrznych przesunięć w budżecie MKiDN, tak aby łączna kwota wydatków na ochronę zabytków wzrosła z obecnych 120mln do 220mln złotych rocznie – co dalej stanowiłoby łącznie jedynie 7.4% budżetu Ministerstwa w 2013 roku.

Poniżej przedstawiamy szczegóły dotyczące trzech postulowanych filarów finansowania ochrony zabytków w Polsce oraz infografikę pokazującą proponowany model zmiany.

■ **Fundusz Pomników Historii i Obiektów z Listy Światowego Dziedzictwa UNESCO**

- Wysokość: ~120mln złotych rocznie (obecnie: 0zł)
- Finansowanie: 20mln z funduszy NFRZK + 100mln z wewnętrznych przesunięć w MKiDN + docelowo fundusze zewnętrzne, na przykład pochodzące z Totalizatora Sportowego
- Cel: ochrona i opieka nad najcenniejszymi zabytkami w kraju, wpisanymi na listę Pomników Historii lub Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO
- Organizator: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pod patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
- Uzasadnienie: Od 1985 roku z budżetu państwa dotowany jest Narodowy Fundusz Rewaloryzacji Zabytków Krakowa. W budżecie na 2013 rok przewidziano na ten cel kwotę 41 mln złotych, podczas gdy na ogólnokrajowe dotacje i subwencje na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami przeznaczono jedynie 81 mln 560 tysięcy złotych.

Uważamy, że przyznawanie funduszy w ponad proporcjonalnym wymiarze jednemu wybranemu miastu godzi w zasadę sprawiedliwości społecznej, równości wobec prawa oraz spójności terytorialnej kraju. Nawet biorąc pod uwagę szczególne miejsce Krakowa w polskiej historii, uważamy że od uchwalenia ustawy w 1985 roku państwo polskie w wystarczający sposób dało wyraz świadomości tego faktu. Między innymi dzięki temu zabytki krakowskie są dzisiaj w świetnym stanie - wyróżniającym się na tle innych równie kluczowych dla kultury krajowej i światowej obiektów, które podobnie jak Stare Miasto w Krakowie zostały uznane za Pomnik Historii bądź wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Poza znaczącymi funduszami centralnymi istotną rolę w poprawie stanu zabytków Krakowa odegrała sprawna organizacja oraz wiedza i doświadczenie Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa. Dlatego też postulujemy rozszerzenie konceptu SKOZK na cały kraj, tak aby objął wszystkie najcenniejsze zabytki w Polsce. **Proponujemy utworzenie Funduszu Pomników Historii i Obiektów z Listy Światowego Dziedzictwa UNESCO, który pod opiekę weźmie około 60 obiektów i kompleksów wyróżnionych tym tytułem.** Dzięki temu, korzystając z doświadczenia i dobrych praktyk wypracowanych przez SKOZK oraz dodatkowych funduszy pochodzących z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, możliwa będzie radykalna poprawa stanu obiektów kluczowych dla kultury Polski.

Uważamy że taki fundusz powinien zostać ulokowany w strukturach Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, jednakże równocześnie będąc objęty honorowym patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Ponadto, docelowo należy rozważyć dodatkowe źródła finansowania dla Funduszu, na przykład wpływy z Totalizatora Sportowego.

■ **Pogotowie Konserwatorskie**

- Wysokość: ~20mln złotych rocznie (obecnie: ~0mln zł)
- Finansowanie: 20mln z funduszy NFRZK
- Cel: ochrona najbardziej zagrożonych zabytków na terenie całego kraju
- Organizator: Generalny Konserwator Zabytków, przy współpracy z Wojewódzkimi Konserwatorami Zabytków oraz Narodowym Instytutem Dziedzictwa
- Uzasadnienie: Uważamy, że obecne formy wspierania ochrony zabytków działają jedynie w przypadku, w którym obiekt ma aktywnego i świadomego właściciela, który dba o obiekt i występuje o dotacje na jego remonty. Jednakże, często obiekty zabytkowe pozostają bez opieki, co w połączeniu z brakiem działań właściciela doprowadza do ich śmierci technicznej. W takim przypadku, zgodnie z Ustawą

o Ochronie Zabytków i Opiece nad Zabytkami, Wojewódzki Konserwator Zabytków ma obowiązek nakazać właścicielowi wykonanie prac zabezpieczających. Co więcej, gdy ten ich nie realizuje Konserwatorowi przysługuje prawo zlecić je samemu w ramach mechanizmu wykonawstwa zastępczego, kosztami prac obciążając właściciela. Niestety, w praktyce taki mechanizm jest stosowany niezmiernie rzadko z powodu braku odpowiednich umiejętności i funduszy w strukturach biur Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków, co powoduje dewastację i utratę wielu cennych obiektów, które nie miały szczęścia do swoich właścicieli.

Dlatego też **postulujemy utworzenie ogólnopolskiego Pogotowia Konserwatorskiego, które zajmowałoby się wykonawstwem zastępczym remontów zabezpieczających krytycznie zagrożone obiekty zabytkowe.** Uważamy, że powinno się zmienić ustawę, by dać kompetencje Generalnemu Konserwatorowi Zabytków do wydawania decyzji (w tym egzekucyjnych) w tym zakresie i umożliwić umiejscowienie takiej jednostki na poziomie centralnym.

Uważamy, że wykonawstwa zastępcze powinny być koordynowane centralnie, tak aby skupić w jednym miejscu wiedzę, procesy i kadrę niezbędne do sprawnego przeprowadzania takich inwestycji. Pozostawienie tych zadań na poziomie wojewódzkim nie pozwoli na wyspecjalizowanie się lokalnych jednostek i w konsekwencji osiągnięcie wysokiej efektywności, ponieważ ilość inwestycji w każdym województwie nie będzie przekraczać kilku rocznie. Jednocześnie, identyfikacja najbardziej zagrożonych obiektów oraz nadzór nad realizacją wykonania zastępczego powinny odbywać się we współpracy z Wojewódzkimi Konserwatorami Zabytków oraz Narodowym Instytutem Dziedzictwa.

Co więcej, decyzje o zabezpieczeniu zagrożonych obiektów i wykonania zastępcze nie powinny jednak czekać na tę zmianę - niektóre zabytki mogą tak długo nie przetrwać. Dlatego proponujemy, aby już w budżecie na rok 2014 połowę funduszy Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa przekazać Wojewódzkim Konserwatorom Zabytków z przeznaczeniem na ten cel. Równocześnie, postulujemy ich wsparcie merytoryczne przez Generalnego Konserwatora Zabytków, który mógłby wydać wytyczne dotyczące dobrych praktyk przeprowadzania postępowań w sprawie zabezpieczenia zabytków przed ich dalszym niszczeniem.

Szacujemy średni koszt zabezpieczenia obiektu zabytkowego na około 500 tysięcy złotych, postulowany budżet powinien więc pozwolić uratować nawet 40 obiektów rocznie.

■ Program MKiDN „Ochrona Zabytków”

- Wysokość: ~80mln złotych rocznie (obecnie: ~80mln zł)
- Finansowanie: fundusze Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- Cel: ochrona pozostałych zabytków według dotychczasowych mechanizmów konkursowych
- Organizator: Departament Ochrony Zabytków w MKiDN
- Uzasadnienie: Uważamy, że obecna **formuła konkursowa sprawdza się i należy ją kontynuować**. Po pierwsze, konkurs przeprowadzany jest klarownie, a kryteria punktacji wniosków są słuszne i uczciwe. Po drugie, konkurs cieszy się dużym powodzeniem wśród właścicieli obiektów zabytkowych, o czym świadczą wnioski opiewające na kwoty wielokrotnie większe niż budżet Programu. Po trzecie, wyłączenie z konkursu zabytków najcenniejszych i dedykowanie im odrębnej puli środków (postulowany Fundusz Pomników Historii i Obiektów Światowego Dziedzictwa UNESCO) pozwoli na przyznanie większych dotacji obiektom mniej istotnym z krajowego punktu widzenia, ale kluczowych dla gmin i powiatów.

Opracowano: 24 lipca 2013

Sygnatariusze „Apelu o sprawiedliwy podział funduszy na ochronę zabytków w Polsce”

- 1) Towarzystwo Upiększania Miasta Wrocławia - koordynator inicjatywy; Marek Karabon (tel. 696 428 770)
- 2) Stowarzyszenie Kultura Miejska Gdańsk; Lidia Makowska
- 3) Warsztat Koszalin - grupa nieformalna; Gall Podlaszewski
- 4) Stowarzyszenie Łódzka Przestrzeń; Jakub Polewski
- 5) Magazyn Miłośników Szczecina „Szczeciner”; Paweł Knap
- 6) Forum Rozwoju Aglomeracji Gdańskiej; Karol Spiegłanin
- 7) Fundacja Napraw Sobie Miasto, Katowice; Anna Syska
- 8) Forum Kultury Przestrzeni w Lublinie - grupa nieformalna; Jan Kamiński
- 9) Czerwona Lista Zabytków Dolnego Śląska; Maciej Wołodko
- 10) Opolskie Towarzystwo Opieki nad Zabytkami; Jan Trzos
- 11) Komitet Inicjatyw Lokalnych Wrzeszcz; Katarzyna Szczepańska
- 12) Forum Rozwoju Olsztyna; Tomasz Birezowski
- 13) Agnieszka Ziółkowska; My-Poznaniacy
- 14) Stowarzyszenie Integracji Stołecznej Komunikacji; Jan Jakiel
- 15) Fundacja Fenomen, Łódź; Hubert Barański
- 16) Inwestycje dla Poznania; Paweł Sowa